

SHARQ MINIATYURA SAN'ATI ASOSIDA RANGTASVIR TA'LIMINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY METODLARI

Xatamjonov Islombek Xusnidin o'g'li
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi
email: islombekxatamjonov@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 16.03.2026

Revised: 17.03.2026

Accepted: 18.03.2026

maqolada Sharq miniatyura san'ati an'analari asosida rangtasvirni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash masalalari yoritiladi. Kamoliddin Behzod ijodi va miniatyura maktabi tajribasi asosida STEAM hamda kompetensiyaga asoslangan ta'lim imkoniyatlari tahlil qilinadi.

KALIT SO'ZLAR:

Sharq miniatyurasi,
Kamoliddin Behzod,
rangtasvir ta'limi,
STEAM, rang
uyg'unligi.

Bugungi kunda tasviriy san'at ta'limini takomillashtirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, rangtasvirni o'qitish jarayonida o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, rang sezgirligini rivojlantirish va kompozitsion tafakkurini boyitish muhim pedagogik vazifalardan hisoblanadi. Tasviriy san'at ta'limi orqali o'quvchilarda nafaqat badiiy ko'nikmalar, balki atrof-muhitni estetik idrok etish, vizual tafakkur va ijodiy yondashuv kabi muhim kompetensiyalar ham shakllanadi [1:40]. Shu sababli rangtasvir ta'limida nazariy bilim bilan bir qatorda milliy badiiy merosni o'rganish va undan metodik jihatdan samarali foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at ta'limida mustaqil ijodiy faoliyatni tashkil etish o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlar, ijodiy topshiriqlar va vizual tahlil metodlaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi. Bu jarayonda rangtasvir, kompozitsiya va perspektiva kabi nazariy bilimlar o'quvchilarning amaliy faoliyati bilan uzviy bog'langan holda o'qitilishi zarur [3:12]. Mazkur jarayonda milliy badiiy merosdan samarali foydalanish ta'limning mazmunini boyitish bilan birga o'quvchilarda madaniy identifikatsiyani shakllantirishga xizmat qiladi. Sharq miniatyura san'ati an'analari rangtasvir ta'limini boyituvchi muhim tarixiy-madaniy manba hisoblanadi [8:54]. Shu sababli Sharq miniatyura maktabining

=====

badiiy xususiyatlarini o'rganish va ularni tasviriy san'at ta'limiga integratsiya qilish metodik jihatdan muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Sharq miniatyura san'ati rang uyg'unligi, nafis detallashtirish va mukammal kompozitsion qurilishi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, Temuriylar davrida shakllangan miniatyura maktablari tasviriy san'at tarixida alohida o'rin egallaydi. Bu davr miniatyuralarida ranglar tasodifiy qo'llanilmaydi, balki ular muayyan badiiy g'oya, ruhiy holat va estetik mazmunni ifodalovchi tizim asosida ishlatiladi. Kompozitsiya esa sahna ichidagi harakat va muvozanatni aniq reja asosida tashkil etish orqali badiiy ifodaning yaxlitligini ta'minlaydi [10:18]. Ranglar kontrasti, dekorativlik va ritmik tuzilish esa miniatyura asarlarining asosiy estetik xususiyatlari hisoblanadi.

Ma'lumki, o'rta asr Sharq mamlakatlarida tasviriy san'at asosan kitob grafikasiga bog'liq holda rivojlangan. Natijada Arab (Bag'dod), Eron (Tabriz, Isfahon, Sheroz), Movarounnahr, Hindiston va Ozarbayjon hududlarida turli miniatyura maktablari shakllangan. Ushbu maktablarning rivojida Miroq Naqqosh, Kesu, Ustod Shamsiddin, Abdul Boqi Tabriziy kabi san'at ustalari muhim rol o'ynagan. Ularning ijodi tasviriy san'at tarixida rangtasvir va miniatyura maktablarining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan [10:22]. Shu bilan birga, mazkur maktablar o'ziga xos rang palitrasi, bezak elementlari va kompozitsion uslublari bilan bir-biridan farqlanadi.

Sharq miniatyura san'ati rivojida bezak san'atining ayrim turlari, xususan, abru san'ati ham muhim o'rin tutadi. Abru – suv yuzasida maxsus bo'yoqlar yordamida hosil qilingan rangli naqshlarni qog'ozga ko'chirish orqali yaratiladigan dekorativ tasvir san'ati turidir. Ushbu san'at turi qadimiy Sharq madaniyatining muhim qismi bo'lib, ba'zi tarixiy manbalarda uning Markaziy Osiyo hududidan boshqa mamlakatlarga tarqalganligi qayd etiladi. Bugungi kunda abru san'ati xalqaro miqyosda e'tirof etilib, 2014-yilda UNESCO tomonidan nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan [10:35]. Bu esa Sharq bezak san'atining jahon madaniy merosidagi o'rnini yana bir bor tasdiqlaydi.

XV asrning ikkinchi yarmida Hirotida shakllangan miniatyura maktabi Sharq tasviriy san'atining yuksak bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu maktabning rivojida buyuk mutafakkir Alisher Navoiy homiyligi muhim ahamiyat kasb etgan. Aynan shu davrda mashhur miniatyurachi rassom Kamoliddin Behzod ijodi alohida yuksalishga erishdi. U Hirot saroyi kutubxonasiga rahbar etib tayinlanganidan so'ng miniatyura san'atining badiiy imkoniyatlarini yanada boyitdi [8:56] hamda kompozitsiya va rang yechimlarida yangi ijodiy uslublarni shakllantirdi.

Kamoliddin Behzod taxminan 1455-yilda Hirot shahrida tug'ilgan bo'lib, yoshligida otasidan ayrilgan. Uni mashhur ustoz Miroq Naqqosh tarbiyalab voyaga yetkazgan va Hirotidagi "Nigoriston" san'at maktabida naqqoshlik sirlarini o'rgatgan. Behzod o'z davrining eng yirik miniatyurachi rassomlaridan biri sifatida tanilgan bo'lib, uning asarlarida kompozitsion muvozanat, rang uyg'unligi va inson obrazining psixologik ifodasi

yuksak badiiy darajada aks etgan. San'atshunoslar tomonidan u ko'pincha "Sharq Rafaeli" deb ham e'tirof etiladi [10:41]. Behzod maktabi keyingi davr rassomlari ijodiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. O'zbekiston tasviriy san'ati tarixida Chingiz Axmarov, Niyozali Xolmatov, Shomahmud Muhammadjonov, Toir Boltayev, Zilola Sulaymonova kabi rassomlarning ijodida ham miniatyura an'alarining davomiyligi kuzatiladi [2:63]. Ushbu rassomlarning ijodi yosh rassomlar uchun nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy ijodiy izlanishlar uchun muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida tasviriy san'atni o'qitishda innovatsion pedagogik yondashuvlardan foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Pedagogik tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, o'quv jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar yaratish hamda ijodiy loyihalar asosida ishlash o'quvchilarning o'quv faolligini oshiradi. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi [4:73]. Shuningdek, tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda san'atkorlar ijodi bilan tanishtirish ham muhim metodik ahamiyatga ega. Mashhur rassomlar asarlarini tahlil qilish o'quvchilarning badiiy tafakkurini boyitadi, rang va kompozitsiya qonuniyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi [5:9]. Shu bilan birga, bunday tahlil usullari o'quvchilarda san'atga nisbatan qiziqish va estetik qarashlarni shakllantiradi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Ushbu model fanlararo integratsiyani ta'minlab, o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. STEAM integratsiyasi asosida tashkil etilgan rangtasvir darslarida o'quvchilar miniatyura asarlaridagi rang uyg'unligi, geometrik kompozitsiya va ritmik tuzilishni tahlil qilish orqali san'at va ilm-fan o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni anglab yetadilar [9:41]. Bundan tashqari, kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeli ham zamonaviy pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki olingan bilimlarni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, ularning ijodiy imkoniyatlarini ochib beradi [7:318]. Shu bilan birga, tarixiy qadriyatlarni hisobga olgan holda yoshlarni tarbiyalash jarayonida Sharq san'ati merosidan foydalanish katta pedagogik ahamiyatga ega [6:156]. Milliy san'at an'alarini o'rganish o'quvchilarda tarixiy xotira, madaniy merosga hurmat va estetik didni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, Sharq miniatyura san'ati an'alarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilish rangtasvir ta'limining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda estetik tafakkur, rang sezgirliigi va badiiy tasavvurni rivojlantirish bilan birga, ularni mustaqil fikrlaydigan va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga imkon yaratadi. Natijada tasviriy san'at ta'limi nafaqat estetik tarbiya

vositasiga, balki zamonaviy kreativ tafakkurni rivojlantiruvchi muhim pedagogik jarayonga aylanadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, Sharq miniatyura san'ati an'analari rangtasvir ta'limini boyituvchi muhim badiiy va metodik manba hisoblanadi. Temuriylar davri miniatyura maktabi hamda Kamoliddin Behzod ijodiy merosi rang uyg'unligi, kompozitsion muvozanat va badiiy ifoda uslublari jihatidan tasviriy san'atni o'qitishda samarali pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tarixiy san'at namunalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, rang sezgirligini rivojlantirish hamda kompozitsion tafakkurini boyitishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan, innovatsion metodlar, STEAM integratsiyasi va kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeli rangtasvir darslarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini, tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, milliy badiiy merosni zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarda madaniy qadriyatlarga hurmat, estetik dunyoqarash va ijodiy tafakkurni shakllantirishga yordam beradi.

Demak, Sharq miniatyura san'ati an'alariga asoslangan rangtasvir ta'limi modeli nafaqat badiiy bilim va ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki zamonaviy ta'lim talablari asosida ijodkor, mustaqil fikrlovchi va estetik didga ega shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiluvchi samarali pedagogik tizim sifatida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar

1. AIMED, Khairov RZ INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITIES. "AT IMPROVING THE PROFESSIONAL AND METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS." BREAKTHROUGH SCIENTIFIC RESEARCH AS AN ENGINE OF SCIENCE (2024): 40.

2. Jumaboyev, N. P. "Rangtasvir. "Ilm Ziyo Zakovat", T.: 2023."

3. Inoyatov O. S. NUQTA VA TO 'G 'RI CHIZIQLARNING PERSPEKTIVADAGI TASVIRI: GEOMETRIK MODELLASHTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI //SHOKH LIBRARY. – 2026. – T. 1. – №. 1.

4. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "ORGANIZING VISUAL ARTS LESSONS AND ENHANCING THEIR EFFECTIVENESS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL REQUIREMENTS." CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. Vol. 1. No. 5. 2025.

5. Alimjanovna, Yusupova Shoxista. "The Important Significance of Introducing Students to Artists' Creations in Circle Classes (Ural Tansikbaev)." Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL) 3.1 (2024): 9-9.

- =====
6. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "Education of Young People in Eastern and Modern Spirit Taking Historical Values into Account." *Innovative Science in Modern Research* (2023): 156-157.
 7. Shakarbek o'g'li, Imomov Fozil. "SHAXSGA YO 'NALTIRILGAN TA'LIMNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI." *Modern education and development* 43.2 (2026): 316-320.
 8. Jumaboyev, N. "SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ESTETIK MEROSIDAN YOSHLAR TARBIYASIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI. *Humansciences: Insonshunoslik Fanlari Jurnali*, 1 (2), 53-59." 2026,
 9. Xusnidin o'g'li, Xatamjonov Islombek, and Jumaboyev Nabi Pardaboyevich. "KOMPOZITSIYA FANIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO 'LLASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI." *CONFERENCE OF INNOVATIVE HORIZONS IN SCIENCE & ENGINEERING*. Vol. 1. No. 2. 2025.
 10. Xusnidin o'g'li, Xatamjonov Islombek. "O 'ZBEKISTON SAN'ATI TARIXI: III-XIX ASRLARDA RANGTASVIR, ME'MORCHILIK VA MINIATYURA SAN'ATINING RIVOJLANISHI." *SHOKH LIBRARY* 1.1 (2026).